

8/2135

BUDAPESTI SZEMLE

g. 2.

2262

A MAGYAR TUD. AKADÉMIA MEGBIZÁSÁBÓL

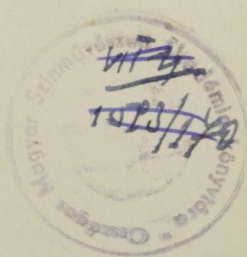
SZERKESZTI

GYULAI PÁL.

SZÁZADIK KÖTET.

(274. 275. 276. SZÁM)

dy

BUDA-PEST.
FRANKLIN-TÁRSULAT

MAGYAR IROD. INTÉZET ÉS KÖNYVNYOMDA.

1899.

beszédet folytat, melyben egyéb dolgokon kívül elbeszéli neki a magyarok történetét elejétől majdnem végig, nagyobbára egy titokteljes *Florentius de Buda* ritkán található munkájának nyomán, melyről utóbb kisül, hogy nem más mint Budai Ferencz *Magyar polgári lexicon*-a, melyből könyv nélkül idéz hosszú kivonatokat angol fordításban idéző jelek közt. Emlékező tehetsége a fiatal erdélyit azonban hébe-hóba nagyon hamis útra vezet. Így például, hogy csak egy esetet említsek, a híres kendőzészert, l'eau de la reine d' Hongrie, szerinte először Erzsébet királyné használta, «Locticus» (így!) lengyel király leánya és «Caroly» (értsd I. Károly magyar király) negyedik (?) felesége. Azonkívül megleckézi az angol kormányt, a miért «Bécsbe követekül mindig olyan tökfilkókat küld», a miben némi tekintetben igaza volt, legalább az 1857. évet közvetlenül megelőző éveket, különösen a szabadságharcz idejét illetőleg, midőn Borrow kormánya visszahívta az élesszemű és pártatlan Blackwell-t az események színhelyéről és így alkalmat nyújtott az akkori britt követnek Bécsben, Lord Ponsonby-nak, hogy a magyarországi dolgokról badarságoktól duzzadó jelentéseket küldjön haza és így a mi «szegény nemes emberünk» megrovását magára vonja. Borrow tesz megjegyzést máshol még a magyar nők megvesszőztetéséről, de ezt tanácsos le nem fordítani. K—s.

Otto Pautz, Muhammeds Lehre von der Offenbarung, quellenmässig untersucht. (Leipzig, Hinrichs, 1898.) VII. és 304. l. 8-adrét.

A legutolsó évtizedben számos irodalmi kísérletet tettek arra, hogy az iszlám theológiájának fejlődését kritikai szempontból kutassák. Régebben megelégedtek azzal, hogy az iszlámról mint befejezett rendszerről szóljanak, miközben nem ritkán előfordult, hogy a mohammedán vallás első kezdeteire fogtak rá oly tanokat, melyek csak későbbi történelmi fejlődésének, történelmi érintkezéseinek folyamában alakultak.

Az öskeresztyénség okmányainak kritikai tárgyalása, a mint a tanulmány a tübingeni iskolában érvényesült, befolyással volt az iszlám okmányainak fejlődéstörténeti bírálatára is. Azt a nagy irodalomtörténeti tömeget, melyet rendesen mohammedán traditio-irodalomnak nevezünk és melyet kritika nélkül szűkölködő dilettánsok még mai nap is egy kalap alá szoktak fogni, most fejlődéstörténeti szempontból vizsgálják a hozzáértők. Kutatják azon történelmi

és művelődési tényezőket, melyek egyes csoportjainak alakulását előidézték. A mit régebben az ősiszlám okmányainak véltek, azzal már most az iszlám II—III. századáig megyünk le. A léptenyomon nyilvánuló ellenmondásokban az iszlám fejlődése menetében előtérbe lépő közjogi és vallásos pártok harczainak nyomait látjuk.

E tanulmányok következtében mindinkább arra is törekedtek, hogy a koránnak, az iszlám alapkönyvének, theológiáját, függetlenül a későbbi fejleményektől, határozott körvonalakban kidomborítsák, különféle rétegeit megkülönböztessék, a reá hatott külső befolyásokat kimutassák. Az utolsó négy évben, nem is szólva e kérdések egyes részleteivel foglalkozó kisebb értekezésekről, három kiváló munka látott napvilágot e körben. Az egyik Grimme Hubert, a svájci Freiburg sokat emlegetett egyeteme egyik tanárának könyve a korán theológiájáról (*Mohammed II.* kötet, Münster, 1895), mely a *Darstellungen aus dem Gebiete der nicht christlichen Religionsgeschichte* című gyűjtemény során jelent meg. — A másik egy amerikai tudós, Henry Preserved Smith-nek New-Yorkban az Ely-intézmény keretében tartott előadásai, melyek ily czímen jelentek meg: *The Bible and Islam or the influence of the Old and New Testaments on the Religion of Mohammed* (London 1898). Míg Grimme könyve erős önálló tanulmányon alapszik, addig az amerikai tudós előadásai a művelt nagy közönséghez fordulnak. A czímben jelzett kérdéseket az újabbkori kritika eredményeinek tapintatos fölhasználásával oldja meg és megbízható alakban adja elő mindazt, a mit az iszlám kezdeteinek vallásos szempontjairól, a reá hatott külső befolyásokról a vallástudomány mai állása szerint tudni lehet.

E könyvek mellé méltán sorakozik Pautznak szerkesztőségünkhöz beküldött munkája is. A korán vallástanát ugyan nem teljes általánosságában öleli föl. A czim is megmondja, hogy eredeti terve szerint leginkább a kinyilatkoztatásról szóló tanra szorítkozik, de a szerző nem kerülhette el, hogy e keretet ki ne tágítsa és hogy tárgyalását az ősiszlám majdnem teljes vallástanára ki ne terjeszsze. Nagy előnyére válik e könyvnek, hogy minden egyes kérdésnél, a legkisebb részletekig, hiánytalan apparátusát nyújtja az összes koránhelyeknek, melyek a fölvetett kérdésekkel kapcsolatban állanak. Ez által P. könyve a korán theológiája gazdag repertoriumának mondható, s e szempontból nézve, valóságos hézagot pótol mindazok számára, kik a korán vallásos tanai körül

megbízható és alapos tájékozást óhajtanak. Együttal a koránmagyarázók irodalmába is betekintést enged, a mennyiben a legfontosabb helyeknél elénk tárja azon magyarázatokat is, melyekkel a mohammedán tudósok a koránnak fölhasznált helyeit ellátták. Nem ritkán van alkalmunk arról meggyőződni, mennyire állították a korán szavait a későbbi theologiai nézetek szolgálatába. Nem hiába az iszlám örökös alapkönyve a korán; nemzedékről nemzedékre minden theologiai iskola a maga bonyolult eszméit olvassa ki egyszerű nyilatkozataiból. Így egyéb régi valláskönyvek sorsában osztozik az arab próféta könyve is. P. sok helyütt nem elég élesen különböztette meg a korán szavainak eredeti értelmét a későbbi dogmatikusok magyarázataitól.

Történelmi kérdésekről is alkalom volna P. nézeteivel vitába bocsátkozni. Azon nagyon elterjedt nézetből indul ki, mely szerint az arab nép szellemi életének állapota mintegy fejlődéstörténeti szükségességgel utalt az iszlám keletkezésére. Ennek ellenében nem volna nehéz kimutatni, hogy ily fejlődéstörténeti kapcsolatról a Kr. u. IV. század arab társadalmában nem igen lehet szó. Az iszlám Mohammed egyéni alkotása. Népe szellemében nem volt reá előkészítve a talaj. Az arabság igazi képviselői makacs harczot vívtak ellene. Mindenestül ellentétben állott életfölfogásukkal és eszményeikkel.

Pautz nagy rokonszenvvel itél az iszlám alkotójáról. Nem csatlakozik azokhoz, kik Mohammedben csak beteges rajongót vagy épen furfangos impostort látnak, kik a koránt tudatos család művének bélyegzik és az iszlámot a keleti világ moral insanity-jának nézik. Szerző, theologus létére, ritka részrehajlatlansággal méltatja Mohammed erkölcsi személyiségét; néha talán túl is lő a czélon, midőn nem eléggé veti latba azon körülményt, hogy a mekkai prófétát, különösen működése második szakaszában, politikai szempontok is vezérelték, midőn már nem lelke közvetlen ösztöneit, hanem sokszor a politikai czélszerűség igényeit követi. De Mohammed jellemének, a korán szépségeinek egy kissé túlzó méltatása nem von le semmit Pautz könyvének tárgyi értékéből. A ki az iszlám eredeti tanairól megbízható értesülést óhajt, jól cselekszik, ha e könyvet forgatja. Szerző a keleti szövegeket, a hol szükséges, hű fordításban is közli; a keleti betűket átírásban is adja. Ezért a diszesen kiállított kötetet a nem-orientalista is eredménynyel használhatja.